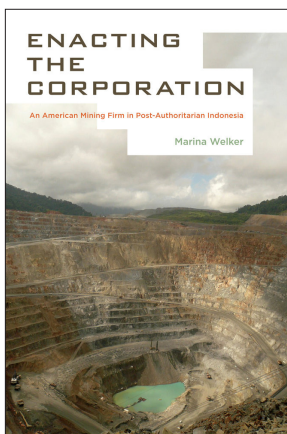

Monograafia väliskorporatsiooni ja kohaliku kogukonna suhetest

Welker, Marina. *Enacting the Corporation. An American Mining Firm in Post-Authoritarian Indonesia*. Berkeley & Los Angeles & London: University of California Press. 2014. xviii + 289 lk.

Nagu märgiti ÜRO Sotsiaalse Arengu Uurimise Instituudi (United Nations Research Institute for Social Development, UNRISD) ettekandes 1995. aastal, “tõid kiired sotsiaalmajanduslikud muutused 20. sajandi teisel poolel paljudele [inimestele] kaasa elujärje paranemise, kuid on ka miljooneid, kes ei saanud mingeid paremusi”, pigem kannatavad nad majanduslikult arenenud riikide tarbimisühiskonnale orienteeritud maailmamajanduse infrastruktuuri arengu negatiivsete mõjude all (States of Disarray... 1998: 24).

Cornelli ülikooli (Ithaka, New Yorgi osariik) antropoloogi Marina Welkeri monograafia *Enacting the Corporation. An American Mining Firm in Post-Authoritarian Indonesia* annab oma panuse suurte hankiva tööstuse korporatsioonide ja kohalike kogukondade vastastikuse mõju teadusliku mõistmise arengusse sotsiokultuurilise antropoloogia seisukohalt. Korporatsiooni Newmont (Denver, USA) vase- ja kullakaevandustes Sumbawa (Indoneesia) saare edelaosa Batu Hijau piirkonnas sooritatud kahe-aastase uurimistöö tulemuste põhjal joonistub panoraamne pilt sellest, kuidas moodustuvad ja arenevad kompanii ja kohaliku, usutunnistusel peamiselt musulmanidest koosneva algselt agraarse suunitlusega elanikkonna suhted, milline on vastastikune mõju ja probleemid, ning kõige olulisemana korporatsiooni Newmont sihiteadlik poliitika probleemide lahendamisel.

Sumbawa saare maardlates omandas Newmonti kompanii 1990. aastate keskpaigast tänaseni olulise kogemuse kohalike kooslustega suhtlemisel, nende integreerimisel korporatiivsesse ruumi, et lõdvendada sotsiaalset ja etnilist pinget. Autor kirjutab, et korporatiivne sotsiaalne vastutus (*Corporate Social Responsibility*, CSR) ja kasutuselevõetud abinõud aitasid kompaniil tulla välja vajadusest reageerida operatiivselt ühiskondlike organisatsioonide kõikvõimalikele protestiaktatsioonidele (kus kasutati vägivalda ning rahvusliku ja religioosse sisuga agressiivset retoorikat), mis olid omased kaevandamise algusaegadele, ning hakata kavandama kohaliku sotsiaalmajandusliku arengu uusi suundi, kasutades selleks Ameerika korporatsiooni, tema infrastruktuuri ja toetust. Selle protsessiga sünkroonis kahanes kohalike elanike rahulolematuse faktiga, et nende territooriumil asub välismaine kompanii, kus töötab palju võõramaalastest spetsialiste ja töölisi, tugevnes koostöötahe. Põliselanike ühiskondlikus teadvuses juurdusid uued orientiirid ning kohalikku oodatavat heaolu (nii majanduslikku, sotsiaalset kui ka kultuurilisi aspekte) hakati seostama kaevanduskompanii tegutsemisega antud piirkonnas. Kuidas suutis Newmont sellise efekti saavutada?

Monograafias vaatleb Welker välismaa kompanii ja Sumbawa saare kohaliku elanikkonna vastastikuse kohanemise mehhanisme. On üsna iseloomulik, et esmajoones tuli muutuda korporatsioonil endal, sealhulgas tuli revideerida juhtimisotsuseid kõige

kõrgemal tasandil. Esimeses peatükis (*“We Need to Newmontize Folk: A New Social Disciplines at Corporate Headquarters”*, lk 33–66) on toodud korporatsiooni juhtimisüsteemi muutuste ja töömeetodite üksikasjalik analüüs Sumbawa saarel tegutsemise algusajal. Töömeetodite hulka kuulusid ka sellised abinõud nagu kohalike elanikega suhtlemise eest vastutavate teenistuste volituste ja eelarve suurendamine ja sotsiaalse tegevusloa (*Social License to Operate*) saavutamine. Ühest küljest iseloomustavad seda ajajärku korporatsiooni ameeriklastest töötajate rassistlike ja moslemivastaste hoiakute ületamise pretsedenditud meetodid, teisest küljest katsed kohandada piirkonnast värvatud moslemitest töötajate religioossete vajadustega tootmiskeskond ja kompanii infrastruktuur (kuni mäetööstuses palvetamiseks sisustatud kohtade sisseseadmiseni).

Welker märgib, et küsimuses, milline peab olema toetus kohalikele ühendustele, moodustus alguses kaks seisukohta, mis konkureerisid omavahel kompanii edasises tegevuses.

Esimene põhines vastastikuse eestkoste mudelil (*patronage model*), mida vaadeldakse teises peatükis (*“Pak Cormel Is Our Regent Whom We Respect: Mine, State and Development Responsibility”*, lk 67–98). Kompanii toetab sel puhul osaliselt sotsiaalset infrastruktuuri, kohalike ühenduste majanduslikku arengut, kultuuriprogrammide rahastamist, mošeede ja religioossete koolide rajamist jne. Kuid korporatsiooni kohustus on üksnes raha tagamine. Selle jagamise eest vastutab kohalik eliit, kes esineb üldjoontes kompanii juhtkonna ja kohaliku elanikkonna vahendajana. Selline lähenemine toetub põhimõtteliselt põliselanike sotsiaalsele struktuurile, rikkumata ajalooliselt kujunenud sotsiaalsete ja aineliste hüvede ja ressursside jagamise korda.

Sisuliselt teistsugust lähenemist, mis keskendub kohalike koosluste stabiilsele arengule (*sustainable development model*), käsitletakse üksikasjalikult kolmandas peatükis (*“My Job Would Be Far Easier If Locals Were Already Capitalists: Incubating Enterprise and Patronage”*, lk 99–128). Selles on juttu korporatsiooni katsetest kasutada oma vahendeid, et panna alus kohaliku elanikkonna pikaajalisele majanduslikule arengule, mis võiks jätkuda ka pärast seda, kui kaevandamine on selles piirkonnas lõppenud. Newmontil olid ulatuslikud programmid, et õpetada kohalikele elanikele tänapäeva ärialuseid, mis aitaks neil kujundada vajalikku ettevõtluskompetentsi. M. Welker esitab monograafia selles osas fakte, mis annavad tunnistust kompanii juhtkonna erilisest lähenemisest, koolitades kohalike musulmanide seast ettevõtluspotentsiaaliga inimesi. Et aidata kuulajatel hõlpsamalt sukelduda eraettevõtlust, vabaturgu ja ärikonkurentsi puudutavasse semantikasse, korraldati kursustel religiooniloenguid, mis põhjendasid (sealhulgas koraani tsitaatidele tuginedes) musulmanide õigusi ja vajadust ettevõtlusega tegelda.

Kohalike talunike seas viidi läbi valgustustööd, püüdes õpetada neile efektiivseid maaharimistehnoloogiaid ja aidata sellega kaasa viljakuse suurenemisele (neljas peatükk *“We Identified Farmers As Our Top Security Risk: Ethereal and Material Development in the Paddy Fields”*, lk 129–156).

Hinnates kompanii mõlemat tegevusmudelit kohalike ühenduste toetamisel jõudis Marina Welker järeldusele, et Newmonti juhtidel ei õnnestunud käivitada ulatusliku arengu programmi, sest paljud programmis osalejad ei olnud valmis vastu võtma iseseisva sõltumatu arengu ideid. Seevastu korporatsiooni igas algatuses, mille aluseks oli traditsiooniline sotsiaalne süsteem (klanniliste struktuurielementidega) ja kohalikud traditsioonid sotsiaalselt oluliste ressursside jagamisel (kus juhtiv roll oli kohaliku eliidi käes), võtsid kohalikud vastu kui palju harjumuspärasema. Tasub märkida, et see on

traditsiooniliste kultuuride nähtavasti täiesti seaduspärane stabiilsusilming, mis sageli aktiveerub põhirahvustel sarnastes olukordades. Lähedasi näiteid võib leida Lõuna-Siberi rahvaste puhul, täpsemalt külakogukondade läbirääkimistest söetööstusettevõtetega või energiasektori ettevõtetega pärismaistele kogukondadele tekitatud kahjude ja nõutavate kompensatsioonimäärade küsimuses (Etnoloogiline ekspertiis 2005).

Järgmises peatükis (*“Corporate Security Begins in the Community: The Social Work of Environmental Management”*, lk 157–182) annab autor hinnangu kompanii Newmont ning kohalike kogukondade ja looduskaitseorganisatsioonide vahel arenenud diskursusele ökoloogilisest ohutusest vase ja kulla kaevandamisel kasutatava tehnoloogia puhul ning asustatud punktide ja haavatavate ökosüsteemide läheduses. Welkeri hinnangul osutus demoniseerimise katsetega võitlemise oluliseks etapiks just asjaolu, et Newmont minimeeris kaevandamisega seotud looduskahjud. Kohalike elanike ühiskondlikus teadvuses arenes see hinnangust *Newmonster* hinnanguks *Goodmont*. Sel moel likvideeriti veel üks oluline pingevaldkas, mis tekitas Newmonti projekti alguses Batu Hijau piirkonna kohalikes kogukondades muret.

Raamatu viimane, kuues peatükk (*“We Should Be Like Starbucks: The Social Assessment”*, lk 183–214) uurib kompanii sotsiaalset mõju kohalikele kogukondadele, analüüsisid üksikasjalikult sotsiaalsete audiitorite valikut, korporatiivse sotsiaalse vastutuse poliitika efektiivsuse süstemaatilist kontrolli ja päevateemade ühiskondlikku arutelu.

Marina Welkeri raamatus “Korporatsiooni seadustamine: Ameerika kaevandusfirma postautoritaarses Indoneesias” toodud materjal on võrdlevas kontekstis äärmiselt huvitav. Meie ees rullub lahti hästi kirjeldatud juhtum, mis avab suurkorporatsiooni ja Sumbawa saare kohalike põliselanike kogukondade vastastikused suhted. Autor on üksikasjalikult kirjeldanud meetodeid, probleeme ja tulemusi ning samas neid ka üsna põhjalikult analüüsinud sotsiaalanthropoloogilisest vaatenurgast.

Antud raamatus kirjeldatud kogemuste võrdlemine põlisrahvaste ja suurtööstuse suhetega teistes piirkondades tundub mulle äärmiselt perspektiivikas.

Vladimir Poddubikov

Kommentaari

Raamatututvustus on kirjutatud projekti “The resource curse in the circumpolar areas: Russian and international experience in the field of analysis and resolution of conflicts over non-renewable resources in areas traditionally inhabited by indigenous ethnic groups” (RSCF, grant nr 15-18-00112, projektijuht Dmitri Funk).

Kirjandus

Etnoloogiline ekspertiis 2005 = Etnologičeskaja ekspertiza. Vypusk 1. Otsenka vozdeistviia OOO “MetAl”, OAO “Magnitogorskii metallurgičeskii kombinat” i UK “Tuzhnyi Kuzbass” na sistemy zhizneobespečeniia avtokhtonogo i russkogo naseleniia Chuvashenskoi sel’skoi administratsii MO “g. Myski” Kemerovskoi oblasti. Kemerovo: Skif.

States of Disarray 1998 = *States of Disarray: The Social Effects of Globalization. Executive Summary of an UNRISD report for the World Summit for Social Development (Russian edition)*. Geneva: UNRISD.

Ilmus järjekordne udmurdi rahvalaulude väljaanne

Irina Ptšelovodova & Nikolai Anisimov. *Lymshor pal udmurt"eslen kyrʒan gur"essy / Pesni iuzhnykh udmurtov / Songs of southern Udmurts*. Iževsk – Tartu, 2015. 374 lk.

Alates 1990. aastatest on udmurdi etnomusikoloogid teinud tõsist tööd udmurdi muusikalise folkloori publitseerimisel. See on põhinenud seni kogutud materjalil, samas on kogu aeg edasi käinud ka välitööd. Endiselt on Udmurdimaal ja diasporaades alles folkloorne žanriline mitmekesisus, seda ka laulu ja muu rahvamuusika vallas, samas pole kaasajal traditsioonilise kultuuri pikem allespüsimine mingilgi moel garanteeritud. Iseäranis laulmise puhul võib massimeedia mõju olla kiire ja laastav – uued muusikalise eneseväljenduse viisid ja registrid pressivad ennast eri meediatest peale ning nii võib põlvkonnavaheetus kaasa tuua kultuurivahetuse, mida ei päästa ka laulurepertuaari reprodutseerimine selleks ellukutsutud laulukollektiivide poolt festivalidel ja muudel lavadel.

Käesolev väljaanne on “Udmurdi folkloori” sarjas neljas. Üldse on varem ilmunud lõuna- ja kesk-udmurdi (1992, 1999, 2014), põhja-udmurdi (1996) ning Vjatka-taguste udmurtide (1995, 2004) laulude väljaandeid. Eraldi on ilmunud udmurdi ringmängu- ja tantsulaulud (1999). Antud kogumiku autorite osalusel on 2011. aastal ilmunud Kijassa rajooni lauluviiside kogumik *Tigörmeni viise*. Selle Lõuna-Udmurtia rajooni materjalidel põhineb ka praegune kogumik, mis sisaldab nimelt tavandivälisest laulurepertuaari. Kogumik sisaldab kokku 137 laulu ning lisaks tekstidele originaalkeeles ka nende vene- ja inglisekeelseid tõlkeid. Suur osa materjali on kogutud välitöödel aastatel 2009–2013, kuid publitseeritud on ka muid salvestusi. Head on kogumiku sissejuhatused vene, inglise ja eesti keeles, tutvustades piirkonda, publitseeritud allžanre ja väljaandmisprintsipi. Kindlasti oleks kogumik väärinud ka udmurdikeelset sissejuhatust ja seda esikohal. Reaalused kommentaarid (suuremas osas), fotode allkirjad, samuti kogumiku lõpus olevad andmed esitajate ja kogujate kohta on küll vaid vene keeles. Väljaande keelepoliitika võinuks olla selles osas natuke järjepidevam.

Käesolev väljaanne on “Udmurdi folkloori” sarjas neljas. Üldse on varem ilmunud lõuna- ja kesk-udmurdi (1992, 1999, 2014), põhja-udmurdi (1996) ning Vjatka-taguste udmurtide (1995, 2004) laulude väljaandeid. Eraldi on ilmunud udmurdi ringmängu- ja tantsulaulud (1999). Antud kogumiku autorite osalusel on 2011. aastal ilmunud Kijassa rajooni lauluviiside kogumik *Tigörmeni viise*. Selle Lõuna-Udmurtia rajooni materjalidel põhineb ka praegune kogumik, mis sisaldab nimelt tavandivälisest laulurepertuaari. Kogumik sisaldab kokku 137 laulu ning lisaks tekstidele originaalkeeles ka nende vene- ja inglisekeelseid tõlkeid. Suur osa materjali on kogutud välitöödel aastatel 2009–2013, kuid publitseeritud on ka muid salvestusi. Head on kogumiku sissejuhatused vene, inglise ja eesti keeles, tutvustades piirkonda, publitseeritud allžanre ja väljaandmisprintsipi. Kindlasti oleks kogumik väärinud ka udmurdikeelset sissejuhatust ja seda esikohal. Reaalused kommentaarid (suuremas osas), fotode allkirjad, samuti kogumiku lõpus olevad andmed esitajate ja kogujate kohta on küll vaid vene keeles. Väljaande keelepoliitika võinuks olla selles osas natuke järjepidevam.

On vist tavaline, et traditsioonilisema folkloori uurimisel ja publitseerimisel satub eelispositsiooni kalendaarse ja inimese elutsükli kombestikuga otsesemalt seotud repertuaar. Just kollektiivselt enam kristalliseerunud kombestikuline pool – nagu see kogukondlike pühade ja rituaalide puhul on – loob justkui argumenti selle juurde kuuluva folkloori eeldatavalt suuremast traditsioonilisusest. Enam individuaalsemal või ka meeelahutuslikumal folklooril juures olev *juhu*-komponent ei ole sellele just väärtust lisanud. Seda tänuväärsem on asjaolu, et antud väljaanne on pühendatud just tavandivälisele laulurepertuaarile. Nii saab paremat aimu, mida on inimesed laulnud (või laulavad siiani) pühadevälisel ajal, mis moodustab elust ju suurema osa.

Aines pärineb piirkonna kuuest külast (nende järgi on laulud ka väljaandes järjestatud), mis kuuluvad erinevatesse sugukondlikesse *voršudi*-rühmadesse. Ilmsesti

loob see erinevat traditsioonitausta, mida autorid sissejuhatuses ka möönavad, ehkki tavandivälises repertuaaris võib seda vähem märgata. Siiski on just konteksti pool see, mille pealt väljaandmisel kunagi kokku hoida ei tuleks. Tänapäeva etnomusikoloogia ei koosne enam ammu rahvaviiside ja sõnade talletamisest.

Sissejuhatuse annab vihjeid ühe või teise žanri või esituse kontekstuaalsele taustale, seisnegu see siis kas isikupärase esituslaadis, mõnes situatiivses detailis või laulja eluloolises seigas. Kogumik oleks ka muusikaväliselt palju rikkam ja huvitavam, kui publitseeritud lauludele oleks olnud lisatud asjakohaseid intervjuukatkeid, uurijate tähelepanekuid või näiteks esituse visuaalselt rikastav materjal. Kaasasolev audioplaad seda puudujääki otseselt ei korva. Rikkalikum kontekstuaalne materjal, mida välitöödel kahtlemata kogunes, oleks raamatust teinud ka antropoloogilise dokumendi. Jääb silma, et päris paljud laulud (sh ka üksikisikuga seotud nimelisi laule) on salvestatud lauluansamblitelt, vahest siis juba sekundaartraditsioonis olevatena. Oleks olnud huvitav teada kohalike ansambelite olemuse ja rolli kohta traditsiooni kandmisel tänapäeval jms. Loodetavasti saab neid märkusi arvestada edaspidises publitseerimis- ja kogumistegevuses.

Kogumikus avaldatud laulud on sissejuhatustes olevas tutvustuses jagatud viide rühma, kusjuures arvesse on võetud ka rahvapärast eemilist liigitust. Nimetagem need viis:

- lüürilised laulud;
- tšastuškad, tantsulaulud;
- mängulaulud;
- narrimislaulud;
- laenatud (tatari, vene, mari) laulud.

Sissejuhatuses on neid liike (ja alaliike) lähemalt iseloomustatud, hiljem saab liike ära tunda ennekõike pealkirjade järgi, mõnel juhul kohati aimamisi. Just lüürilised laulud sisaldavad siinkirjutaja silmis tavandivälise laulmise kõige huvitavamaid funktsioone ja jooni, mis on seotud laulu tähendusega üksikisiku elus või seoses tema personaalse identiteediga. Need laulud on sageli seotud isiklike raskete üleelamistega. Niiviisi on nad funktsioonilt lähedased juhuilkudele, kuid tegemist on antud juhul siiski lauludega. Selle alaliigi väljatoomine võib oluline olla ka võrdlevas perspektiivis – tänapäeval saame paljuski vaid oletada, milline võis olla näiteks mitmete eesti (nii uemate kui vanemate) rahvalaulude esitusfunktsioon, seda just personaalsest lähtekohast.

Teine huvitav alaliik, mis kogumikus esindatud on, ja mille hulk ei ole väike, on nn nimelised laulud. Neil juhtudel on mingi laul omandanud tiheda seose esitajaga, muutunud n-õ tema omandiks. Juba varem olemas olnud laulu on niiviisi võinud si-gineda isikupärase esituse jooned, samas on muudel inimestel olnud keelatud nende laulude laulmine “omaniku” juuresolekul. Kuigi tegemist ei ole sama nähtusega, võib siin paralleele tõmmata põhjarahvaste isikulauludega. Kuid ka Eestis, eriti Setumaal on laulikuid tuntud neile ainuomase repertuaari järgi. Nimeliste laulude seas võib leida ka naaberrahvastelt laenatud materjali.

Omaette alaliigi moodustavad paikkondliku identiteediga seotud laulud, need, mille järgi üht või teist asulat tuntakse. Tavandivälise polüfunktsionaalse folkloorina võivad need Kijassa udmurtidel kõlada erinevates situatsioonides, ennekõike küll kogukondlikel sündmustel.

Kogumikus esindatud tšastuškad ja tantsulaulud on ootuspäraselt seotud rahvantsuga. Kui tšastuškad on viisidega seotud vabalt, siis igal tantsu(laulu)l on kindel viis, viidates kas tantsu levikukohale või koreograafiale. Mängulaule on autorite sõnul antud piirkonnas muudega võrreldes vähem. Küll on aga Kijassa udmurtide lauluvaras silmapaistval kohal narrimislaulud, mis sageli kõlavad mõne tantsu- või mängulaulu viisil. Tegemist on aga eraldi oleva, situatiivse ja improvisatsioonilise žanriga.

Tänuväärne on, et kogumistöös ja avaldamisel on tähelepanu pööratud multietnilistele suhetele, nende avaldumisele laulurepertuaaris. Kijassa rajooni näol on tegemist etnilistel piiridel asuva alaga, nii on ka ootuspärased siirded nii vene, tatari ja mari traditsioonidest. Laenamine on olnud üks viis repertuaari rikastamiseks, kusjuures laenatud on nii meloodiaid kui sõnu, viimaseid siis tõlkides. Väidetavalt on udmurtide keeleoskus varem olnud ka mitmekesisem.

Vaadeldavad tavandivälised laulud on enamasti stroofilised. Harilikult on tegemist nelikvärsiga, harvemini on salmis kaks värsirida. Värssides tuleb ette lisasilpe, loomulikult on laulude poetikale omased iseloomulikud poeetilised võtted: topeltvormilised sõnapaarid, epiteedid, eri liiki parallelism. Laadilt põhinevad laulud anhemitoonilistel ja hemitoonilistel heliridadel. Tatari muusikakultuuri läheduse tõttu on esimene neist ülekaalus, uuemas repertuaaris esineb mõnevõrra ka vene intonatsioone. Kui laule esitatakse koos ansamblina, laulab esimese salmi alguse eeslaulja – teistest parem laulja või viisi ja sõnade oskaja.

Kogumik on üles ehitatud eri külade repertuaari järgi, nii võib samast laulust leida kogumikus eri variante, mis aitab kaasa variaabluse jälgimisele ning rikastab üldist ettekujutust. Üldjuhul on noodistatud üks salm. Tekstide transkribeerimisel on püütud säilitada murdelist omapära, seega pole kinni hoitud udmurdi kirjakeele normidest. Esitajate kohta käiv ja kogumisinfo on, nagu öeldud, väljaande lõpus venekeelsena. Aga ehk oleks saanud seegi asuda juba laulude enda juures, et liigset lappamist vähendada.

Kõigele vaatamata tuleb kiita laulude kogumisel osalenud udmurdi etnomusikoloogide tööd ja kogumiku autoreid. Publikatsioon on alati palju enam kui vaid arhiivi või erakogudesse jääv materjal, seda nii uurimistegevuseks kui ka laulurõõmuks. Käesolev kogumik on ilmunud hõimurahvaste programmi toetusel. On hea, et Eesti riik on taas saanud kaasa aidata meie idapoolsete hõimlaste kultuuri talletamisele, säilimisele ja uurimisele.

Madis Arukask

BOOK REVIEWS

Monograph about the relations between a foreign corporation and the local community

Welker, Marina. *Enacting the Corporation. An American Mining Firm in Post-Authoritarian Indonesia*. Berkeley & Los Angeles & London: University of California Press. 2014. xviii + 289 pp.

An overview by Vladimir Poddubikov.

Another publication of Udmurt folksongs

Irina Pchelovodova & Nikolai Anisimov. *Lymshor pal udmurt'eslen kyržan gur'essy / Pesni iuzhnykh udmurtov / Songs of Southern Udmurts*. Izhevsk–Tartu, 2015. 374 pp.

An overview by Madis Arukask.